

Leonardo-onderwijs voor hoogbegaafden

LEONARDO
een talentrijk college

Door: K. van Strien

Studentnummer: 0782287

Den Haag, juni 2011

Hogeschool Rotterdam

Lerarenopleiding Frans

Begeleider: Mevrouw A.S.M. van der Zander

Versie 2

Voorwoord

In het kader van mijn afstuderen van de lerarenopleiding Frans aan de Hogeschool Rotterdam, schrijf ik dit afstudeerwerkstuk.

Ik ben werkzaam op het Aloysius College te Den Haag, waar men momenteel voor het tweede jaar Leonardo-onderwijs, speciaal voor hoogbegaafden, heeft gegeven. Dit houdt in dat er een speciale vorm van onderwijs wordt aangeboden aan hoogbegaafde leerlingen. Mijn interesse ligt bij onderwijs aan hoogbegaafden. Hierdoor kwam ik op het idee mijn afstudeerwerkstuk te schrijven over het Leonardo-onderwijs.

Graag wil ik mijn dankwoord uitbrengen voor het tot stand komen van dit afstudeerwerkstuk aan mijn begeleider Gonnie van der Zander, aan Leonardocoördinator Odilia Heetman, aan de Leonardodocent Jarryd Jamoena en de leerlingen uit de tweede klas van het Leonardo-onderwijs op het Aloysius College. Daarnaast gaat mijn dank ook uit naar Nathalja van der Goes, docente op het College VOS, te Vlaardingen. Zij heeft het voor mij mogelijk gemaakt vergelijkingsmateriaal te verwerven.

Ook bedank ik Angelica Bekkers, docente Frans aan het Rijswijks Lyceum, waar men ook werkt met het Leonardo-onderwijs.

Natuurlijk wil ik ook alle ouders en hoogbegaafde kinderen die hebben meegewerkt aan mijn enquêtes en interview hartelijk danken voor hun medewerking aan mijn onderzoek.

Dit Afstudeerwerkstuk is vooral bedoeld voor mensen in het onderwijs (of ouders)

die nog (redelijk) onbekend zijn met het Leonardo-onderwijs. Met dit onderzoek wil ik uitzoeken of Leonardo-onderwijs ook daadwerkelijk beter aansluit bij de behoeften van hoogbegaafde kinderen. Ik zal mij beperken tot het vak Frans, omdat dit nu eenmaal mijn vakgebied is.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	4
Inleiding	5
Verklarende woordenlijst	7
Hoofdstuk 1: Wat is hoogbegaafdheid?	8
Hoofdstuk 2: Welke problemen kan men tegen komen in het onderwijs bij hoogbegaafden?	12
Hoofdstuk 3.1: Wat is Leonardo-onderwijs?	17
Hoofdstuk 3.2: Hoe ziet het vak Frans er uit in het Leonardo-onderwijs?	20
Hoofdstuk 4.1: Hoe zijn de resultaten van Leonardoleerlingen ten opzichte van hoogbegaafde leerlingen die regulier onderwijs volgen?	22
Hoofdstuk 4.2: Wat zijn de verschillen voor de hoogbegaafde leerlingen tussen het Leonardo-onderwijs en het regulier onderwijs?	24
Conclusie	26
Vervolgonderzoek	27
Literatuurlijst	28
Bijlagen:	
- Enquête over het vak Frans + uitkomsten in procenten	
- Vragenlijst hoogbegaafde leerlingen in regulier onderwijs	
- Uitkomsten in cirkeldiagrammen	
- Vragenlijst ouders van hoogbegaafde leerlingen in regulier onderwijs	
- Uitkomsten in cirkeldiagrammen	
- Vragen interview Leonardoleerlingen	

Samenvatting

In deze scriptie houd ik mij bezig met het Leonardo-onderwijs. Dit is een speciale vorm van onderwijs gericht op hoogbegaafde kinderen. Vaak komen deze kinderen niet volledig uit de verf in het reguliere onderwijs. Sinds een aantal jaar houdt de Leonardo stichting zich om deze reden bezig met verbredend en verdiepend onderwijs. Hierdoor kunnen ook hoogbegaafde kinderen het hoogst mogelijke resultaat bereiken tijdens hun schoolcarrière.

In mijn scriptie ga ik onderzoeken wat de voordelen zijn van het Leonardo-onderwijs ten opzichte van het reguliere onderwijs. Ik richt mij puur op het voortgezet onderwijs, omdat ik hier werkzaam in ben. In dit afstudeerwerkstuk zal ik eerst uitleggen wat hoogbegaafdheid precies is en wat de problemen zijn die deze kinderen kunnen hebben. Daarnaast zal ik uitleg geven over het Leonardo-onderwijs en het vak Frans is het bijzonder, aangezien dit mijn vakgebied is.

Om tot ontdekkingen te komen rondom dit onderwerp heb ik in eerste instantie veel literatuur gelezen. Later ben ik ook leerlingen van het Leonardo-onderwijs gaan interviewen om er achter te komen hoe zij tegen deze vorm van onderwijs aan kijken. Ook heb ik enquêtes afgenomen bij hoogbegaafde kinderen die regulier onderwijs volgen en hun ouders.

Met alle informatie bij elkaar ben ik tot een goede conclusie gekomen en heb ik zelfs wat aanbevelingen voor ouders met hoogbegaafde kinderen en voor schoolleiders.

Inleiding

Al jaren lang wordt er in het onderwijs extra aandacht besteed aan zwakkere leerlingen. Er zijn scholen voor speciaal onderwijs en programma's voor leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Het is bijzonder dat voor de minder begaafde kinderen zo veel extra aandacht bestaat, terwijl er voor de slimste kinderen, de hoogbegaafden, tot een aantal jaren terug nog maar weinig extra aandacht was.

In 2008 kwam hier verandering in. In Zwijndrecht werd begonnen met de "Masterclass" op het Walburg College. Deze klas was bedoeld voor hoogbegaafde kinderen. Dit initiatief werd gesteund door de Leonardo stichting, gespecialiseerd in passend onderwijs voor hoogbegaafde kinderen. Deze stichting heeft als doel dat kinderen met een hoog leervermogen zich in een uitdagende leeromgeving zonder belemmeringen en in hun eigen tempo kunnen ontwikkelen.¹

Inmiddels zijn er al negen middelbare scholen en achtenvijftig basisscholen die het Leonardo-onderwijs aanbieden. Er is dus veel meer aandacht gekomen voor de hoogbegaafde kinderen in het onderwijs. Dit is een goede ontwikkeling, maar nog steeds wordt hoogbegaafdheid ***onderschat*** als probleem voor deze kinderen. Er belanden nog veel hoogbegaafden op normale scholen, waar zij zich aan moeten passen, daardoor kunnen deze kinderen zich niet optimaal ontwikkelen.

In dit afstudeerwerkstuk zal ik proberen te ontdekken wat de voordelen zijn van het Leonardo onderwijs voor hoogbegaafde kinderen. Ik zal onderzoeken of de resultaten op deze vorm van onderwijs daadwerkelijk beter zijn dan die in het reguliere vwo-onderwijs. Daarnaast ga ik kijken naar andere factoren die een positieve werking hebben op hoogbegaafde leerlingen in het Leonardo onderwijs.

Deze scriptie alles kan zeer informatief zijn voor mensen in het onderwijs, die twijfelen aan het belang van speciaal onderwijs voor hoogbegaafden, maar ook voor ouders van hoogbegaafde kinderen zou dit afstudeerwerk verhelderend kunnen zijn.

Mijn hoofdvraag voor dit Afstudeerwerkstuk is:

- *Wat zijn de voordelen van Leonardo-onderwijs ten opzichte van reguliere vwo-onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen?*

Om tot een goed antwoord op deze vraag te komen, beantwoord ik eerst zes deelvragen:

- Hoofdstuk 1: Wat is hoogbegaafdheid?
- Hoofdstuk 2: Wat kunnen de problemen zijn in het onderwijs voor hoogbegaafden?

¹ www.leonardostichting.nl, 2011.

- Hoofdstuk 3.1: Wat is Leonardo-onderwijs?
- Hoofdstuk 3.2: Hoe ziet het vak Frans er uit in het Leonardo-onderwijs?
- Hoofdstuk 4.1: Hoe zijn de resultaten van Leonardoleerlingen ten opzichte van hoogbegaafde leerlingen die regulier onderwijs volgen?
- Hoofdstuk 4.2: Wat zijn de verschillen voor de hoogbegaafde leerlingen tussen het Leonardo-onderwijs en het regulier onderwijs?

Eerst zal ik, in hoofdstuk 1, uitleggen wat hoogbegaafdheid inhoudt, zodat het gemakkelijker zal zijn om een beeld te schetsen van de leerlingen in het Leonardo onderwijs. Hierdoor wordt het belang van speciaal onderwijs voor deze kinderen ook duidelijker.

In hoofdstuk 3 zal ik het Leonardo onderwijs toelichten. In hoofdstuk 3.1 geef ik een beschrijving van het Leonardo onderwijs in het algemeen, zodat de lezer bekend wordt gemaakt met deze bijzondere vorm van onderwijs. Daarna beschrijf ik in hoofdstuk 3.2 het vak Frans binnen het Leonardo onderwijs.

Ik zal de werkwijze van twee verschillende scholen bespreken, waardoor zowel verschillen als overeenkomsten aan het licht komen.

In hoofdstuk 4 werk ik het praktijkgedeelte van mijn onderzoek uit.

Ik heb een taaltoets afgenomen bij zowel Leonardoleerlingen als bij hoogbegaafden op het regulier voortgezet onderwijs. Hiermee kon ik het niveau vergelijken en kijken of er betere resultaten behaald worden met het Leonardo onderwijs.

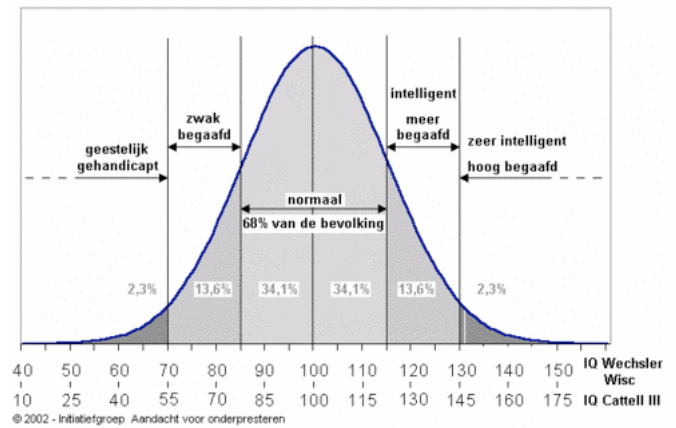
Mijn bevindingen hierover staan in hoofdstuk 4.1 uitgelegd.

Daarnaast heb ik enquêtes afgenomen bij hoogbegaafde leerlingen in het reguliere onderwijs en heb ik Leonardo leerlingen geïnterviewd. Hierdoor ben ik veel te weten gekomen over de verschillen tussen de beide onderwijsvormen en wat daarbij voor de leerlingen belangrijk is. Denk hierbij aan sfeer, werkdruk en uitdaging in het onderwijs. Dit is terug te vinden in hoofdstuk 4.2.

Deze hoofdstukken worden gevolgd door een conclusie, waarin ik de hoofdvraag van mijn onderzoek zal beantwoorden. Daarna doe ik een aantal aanbevelingen.

Verklarende woordenlijst

IQ = Intelligentie Quotiënt; hiermee geeft men aan hoe intelligent iemand is. Het gemiddelde IQ is 100, met een IQ lager dan 85 spreekt men van zwakbegaafd, vanaf een IQ van 130 spreekt men van hoogbegaafdheid. Om dit te illustreren is de Gauss-kromme ontworpen. Helemaal rechts van de kromme bevinden zich de hoogbegaafden. Dit geeft aan dat het maar een klein percentage van de bevolking is, die hoogbegaafdheid.

Figuur 1

Leonardo = Een onderwijstype gericht op hoogbegaafde kinderen, vernoemd naar Leonardo Da Vinci, de 'homo universalis' (Universele Mens). Dit houdt in dat iemand getalenteerd is op meerdere vakgebieden. Da Vinci was niet alleen kunstenaar, maar ook natuurkundige, architect, uitvinder, filosoof, anatomist, schrijver en componist. De term Universele Mens wordt ook wel eens gebruikt voor hoogbegaafden.

DELFL = Diplôme d'Etude en Langue Française. Dit zijn officiële taalexamen die wereldwijd worden gebruikt voor mensen die Frans leren. Deze examens meten in hoe verre de taalleerder het Frans beheerst. Het is vooral belangrijk dat de examenkandidaat kan communiceren in het Frans. De examens bestaan uit de vier taalvaardigheden: leesvaardigheid, luistervaardigheid, spreekvaardigheid en schrijfvaardigheid.

Er bestaan verschillende niveaus van deze examens. Het makkelijkste niveau is A1, hierbij mag de taalleerder nog veel fouten maken. Het gaat erom dat men zich kan uiten in het Frans. Hierna volgt het niveau A2, waarbij er al minder fouten getolereerd worden. Bij de A-niveaus wordt de taalleerder nog erg veel geholpen door de gesprekspartner.

Hierna volgen de B-niveaus, B1 en B2. Deze niveaus eisen al meer zelfstandigheid, de gesprekspartner zal minder helpen. Bij deze niveaus worden fouten nog minder getolereerd dan bij de A-niveaus.

Hoofdstuk1: Wat is hoogbegaafdheid?

Bij de term ‘hoogbegaafdheid’ zullen de meeste mensen denken aan een slim, mager, sullig type met een bril en het liefst nog met een gezicht vol puisten. Dat kind brengt hele dagen door achter de computer en zit met zijn/haar neus in de boeken. Kortom hoogbegaafdheid doet denken aan het stereotype “nerd”.

Voor de term hoogbegaafdheid bestaan meerdere definities. De wetenschappers lijken het niet met elkaar eens te zijn. De meest gebruikte definitie is die van Renzulli, zelf ga ik ook uit van deze definitie.

Renzulli omschrijft hoogbegaafdheid aan de hand van drie punten:

- hoge intellectuele capaciteiten (een IQ hoger dan 130)
- creativiteit in het bedenken van oplossingen
- doorzettingsvermogen om een taak te volbrengen.

Elke wetenschapper geeft het IQ hoger dan 130 een belangrijke plek in de omschrijving van hoogbegaafdheid. Zo’n 2 à 3 procent van de bevolking voldoet aan dit criterium en zou je als hoogbegaafd kunnen bestempelen.

Een hoog IQ ontstaat doordat er veel verbindingen zijn tussen de hersencellen. Bij hoogbegaafden is dit aantal verbindingen veel groter dan bij mensen met een gemiddeld of laag IQ. Door de vele verbindingen heeft alle informatie meer mogelijkheden om zich te verspreiden. Hierdoor gaat het denkproces bij hoogbegaafden sneller dan bij gewoon begaafden.

Hoe het komt dat iemand een hoog IQ heeft, weet men niet zeker. Er zijn aanwijzingen die doen geloven dat het erfelijk is. Het komt regelmatig voor dat in een gezin vader en/of moeder hoogbegaafd is, net als één of meerdere kinderen. Ook zijn er neurologische onderzoeken gedaan om te kijken of een hoogbegaafd brein er anders uit ziet dan een normaal brein. Het is gebleken dat er wel degelijk verschillen bestaan in de werking van het brein. Daarnaast is er de opvallende theorie dat hoogbegaafdheid ook te maken kan hebben met stress tijdens de zwangerschap. Deze gedachte is ontstaan door het feit dat er vlak na de Tweede Wereldoorlog veel hoogbegaafde kinderen zijn geboren. Er zijn dus verschillende verklaring voor het ontstaan van hoogbegaafdheid, maar één ding staat vast: een hoog IQ is aangeboren.

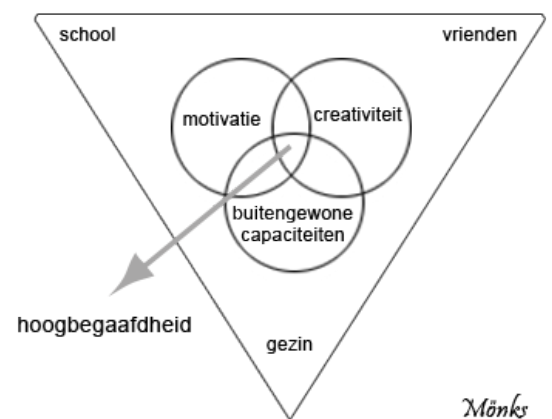
Om het IQ van een persoon te bepalen worden intelligentietests gebruikt. Er zijn inmiddels veel verschillende tests ontwikkeld, er bestaan zelfs tests voor kinderen van 2 jaar. In een intelligentietest worden twee kanten van de intelligentie onderzocht; de verbale kant en de performale kant. Het verbale deel heeft alles te maken met taal. Het performale deel bestaat uit doe-dingen, zoals puzzels. Het kan voorkomen dat er een groot verschil is tussen beide kanten. Wanneer men bij het verbale deel

hoger scoort dan bij het performale deel, houdt dit in dat iemand in het hoofd precies weet hoe iets moet, alleen lukt de uitvoering niet goed. Wanneer juist de score bij het performale deel hoger is, weet iemand het antwoord wel, maar kan dit niet onder woorden brengen.

De intelligentietest die momenteel het meest gebruikt wordt voor kinderen van 6 tot en met 16 jaar, is de WISC III, dit staat voor Wechsler Intelligence Scale for Children. De eerste versie van deze test stamt uit 1949 en is door de jaren heen al twee maal herzien. Deze test bestaat uit twaalf onderdelen, zodat alle vaardigheden getest worden, enkele onderdelen zijn rekenopgaven, woordenschat, onvolledige tekeningen en substitutie.

De meeste onderzoekers gaan ervan uit dat hoogbegaafdheid niet alleen te maken heeft met een hoog IQ en goed kunnen leren, maar ook met creatief en gemotiveerd zijn, om problemen op te lossen en een doel te kunnen bereiken. Je zou kunnen zeggen dat een begaafd persoon iets met zijn intelligentie moet doen, wil hij of zij echt hoogbegaafd zijn. Als dit ontbreekt, spreekt men van hoogintelligent en niet van hoogbegaafd. De Amerikaanse psycholoog Renzulli kwam in 1985 met deze gedachte, waarbij hij een model heeft gemaakt om hoogbegaafdheid volgens zijn theorie uit te leggen. Dit model heet het “Triadisch model”². Het model bestaat uit drie ringen. Deze ringen staan voor motivatie, creativiteit en intelligentie. Het deel waar de drie ringen elkaar kruisen, is het gebied van hoogbegaafdheid. Dit model is hierna overgenomen en uitgebreid door andere wetenschappers.

Professor Franz Mönks is waarschijnlijk de bekendste wetenschapper die de filosofie van Renzulli verder heeft uitgewerkt. In het “Triadisch Interdependentie model” (figuur 2) van Mönks³, gaat men uit van 3 persoonskenmerken en 3 sociale omgevingsfactoren die van belang zijn voor de ontwikkeling van een hoogbegaafd kind. Het gaat hier om intellectuele capaciteiten, motivatie en creativiteit als de persoonskenmerken. Daarnaast zijn gezin, vrienden en school de sociale omgevingsfactoren die van belang zijn bij hoogbegaafdheid. Al deze factoren moeten aanwezig zijn, wil men kunnen spreken van hoogbegaafdheid.

Figuur 2

Daarnaast is het ook erg belangrijk dat een hoogbegaafd kind in staat is om te communiceren met de omgeving. Mönks stelt dat de sociale omgeving zowel een positieve als negatieve uitwerking kan hebben op een hoogbegaafd kind. Wanneer een kind niet genoeg stof aangeboden krijgt om te verwerken, wordt het belemmerd in de ontwikkeling en kan zelf onderpresteren optreden.

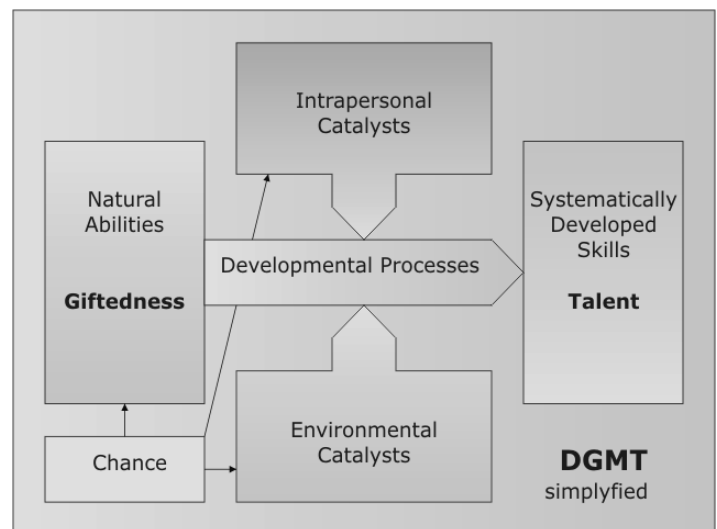
² “The three-ring conception of giftedness”, 1985.

³ “Hoogbegaafde kinderen thuis en op school”, 1995.

Mönks laat met zijn theorie zien dat alle zes de kenmerken echt nodig zijn om een hoogbegaafd kind succesvol te laten ontwikkelen. Om dat duidelijk te maken, heeft hij een model ontworpen in de vorm van een driehoek (figuur 2). In de drie hoeken staan de omgevingsfactoren die invloed hebben op de hoogbegaafdheid. In de driehoek staan drie cirkels, die geven de persoonskenmerken weer. Het kleine vlakje waar de drie cirkels elkaar kruisen geeft het gebied van hoogbegaafdheid aan. Hiermee wordt heel duidelijk gemaakt dat men volgens Mönks echt alle kenmerken moet hebben om voor hoogbegaafd door te gaan.

Een ander, veel gebruikt model dat ontworpen is bij hoogbegaafdheid, is dat van François Gagné⁴ (figuur 3). Deze theorie ziet er al heel wat ingewikkelder uit dan die van Mönks. Gagné gaat er vanuit dat een kind aanleg (giftedness) heeft voor iets. Dit noemt hij aptitude domeinen, die ontwikkelen zich spontaan. Dit zie je aan de linkerkant van het model.

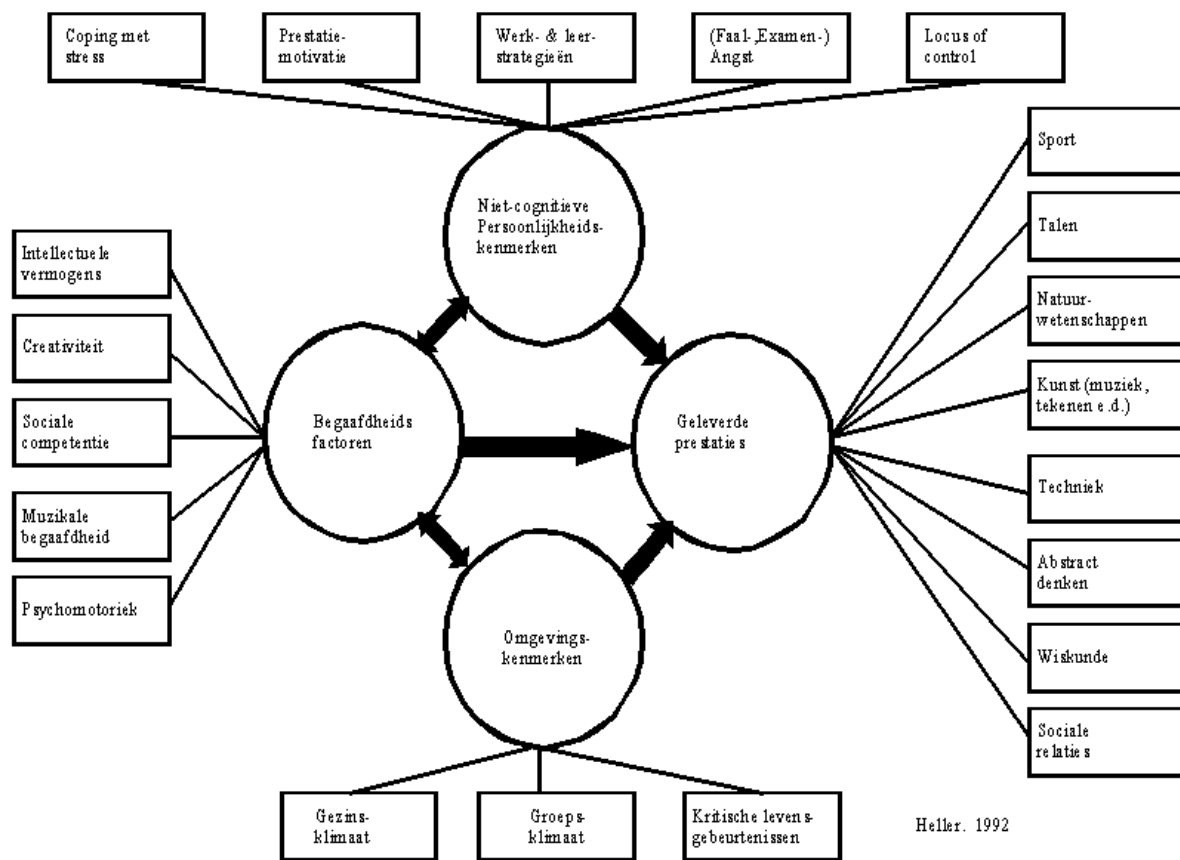
Daarnaast spreekt Gagné over talent, terug te vinden aan de rechterkant van het model. Er wordt hier onderscheid gemaakt tussen aanleg en talent. Het verschil zit erin dat aanleg iets is wat aangeboren is. Dit wil echter niet

Figuur 3

zeggen dat dit ook direct een talent is. Als je ergens aanleg voor hebt, moet je hier energie in steken om dit tot een talent te maken. Om deze aanleg te ontwikkelen tot een talent, zijn twee katalysatoren erg belangrijk. Gagné maakt onderscheid tussen intra persoonlijke en omgevingskatalysatoren. De intrapersonlijke katalysator heeft te maken met de motivatie en de persoonlijkheid van de hoogbegaafde. Een hoogbegaafde moet geïnteresseerd zijn en veel initiatief nemen om dingen te leren en talenten te ontwikkelen. Wat ook erg belangrijk is, is voldoende zelfvertrouwen en zelfstandigheid. Wanneer dit ontbreekt, zal de hoogbegaafde beperkt worden in de ontwikkeling van de talenten. Bij de omgevingskatalysator moet men denken aan ouders, school en vrienden. Van buitenaf moet de hoogbegaafde goed begeleid worden in zijn ontwikkeling. Erg belangrijk is een uitdagend onderwijsaanbod dat aangepast is op het denken van een hoogbegaafd persoon. Ouders moeten het hoogbegaafde kind vooral veel stimuleren en motiveren. Een hoogbegaafd kind moet dus vanuit zijn omgeving alle mogelijkheden krijgen om zich optimaal te ontwikkelen.

⁴ Differentiatie model van Gagné in "Understanding the Complex Choreography of Talent Development Through DMGT", 2000.

Figuur 4

Een derde model dat ook veel gebruikt wordt, is dat van Heller⁵ (figuur 4). Dit model is nog uitgebreider en ingewikkelder dan het model van Gagné. Ook Heller gaat uit van aanleg, die ontwikkeld moet worden met behulp van invloeden vanuit het kind zelf, zoals motivatie, en invloeden van de omgeving, zoals het gezin, om tot goede prestaties te komen. Hoogbegaafdheid ontwikkelt zich volgens deze theorie door een combinatie van cognitieve, sociale en motivationele vaardigheden. Aan de linkerkant van het model staan de vaardigheden die een hoogbegaafde al bezit, zoals creativiteit, intellectuele vermogens en muzikale begaafdheid. Dit worden de begaafdheidsfactoren genoemd.

Om deze begaafdheidsfactoren om te zetten naar geleverde prestaties, zijn er twee kenmerken die van belang zijn. Dit zijn de niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken en de omgevingskenmerken. Onder de eerste categorie vallen indicatoren als motivatie, faalangst, stressbestendigheid en werk- en leerstrategieën. De omgevingskenmerken zijn gezinsklimaat, groepsklimaat (denk hierbij aan de schoolsituatie) en kritische levensgebeurtenissen.

Alle genoemde omstandigheden kunnen zowel een positieve als een negatieve invloed hebben op de cognitieve ontwikkeling van een hoogbegaafde. Het is essentieel dat alle factoren aanwezig zijn op een positieve manier om ervoor te zorgen dat een hoogbegaafd kind zich optimaal kan ontwikkelen.

Zelf ga ik uit van de theorie van Mönks. Hoewel deze iets beperkter lijkt dan is dan de modellen van Gagné en Heller, is het model van Mönks wel compleet, overzichtelijk en duidelijk.

⁵ "Conceptions of Giftedness from a Meta-Theoretical Perspective" Ziegler & Heller, 2000.

Hoofdstuk 2: Welke problemen kan men tegen komen in het onderwijs bij hoogbegaafden?

Wanneer een kind hoogbegaafd is en grote cognitieve capaciteiten bezit, zal men verwachten dat op school alleen maar hoge resultaten behaald worden. Toch loopt niet altijd alles van een leien dakje voor hoogbegaafden in het reguliere onderwijs.

Binnen het onderwijs zijn er meerdere problemen die zich voor kunnen doen bij hoogbegaafde kinderen. Het meest voorkomende probleem bij hoogbegaafde kinderen is onderpresteren. Met de term onderpresteren wordt volgens Butler-Por het volgende bedoeld: *“een grote discrepantie tussen de schoolprestaties van een kind en een uiting van de echte bekwaamheid van het kind, zoals deze naar voren komt in observaties van leerkrachten of ouders, of in metingen (tests) wat betreft prestatie, creativiteit of intelligentie”*.⁶

In een rapport van de Onderwijsraad⁷ uit 2007 staat dat 30 procent van de kinderen met een IQ rond de 130 onderpresteert. Bij een IQ rond de 160 is dit zelfs 60 procent. Bij de kinderen die niet hoogbegaafd zijn ligt dit percentage tussen de 10 en 18. Duidelijk is dat onderpresteren meer voorkomt bij hoogbegaafden.

Wanneer een hoogbegaafd kind niet in de gelegenheid wordt gesteld om zijn talenten te ontwikkelen, maar hierin wordt beperkt, kunnen stoornissen in het functioneren ontstaan. Dit heeft een negatieve invloed op de resultaten op school van het kind, maar ook op de sociale en cognitieve ontwikkeling.

Volgens Jan Kuipers, gespecialiseerd senior-onderwijsadviseur, zijn er verschillende factoren die invloed hebben op het onderpresteren van een hoogbegaafd kind: schoolfactoren, thuisfactoren en persoonlijkheidsfactoren⁸. Deze factoren hangen vaak met elkaar samen. Het is niet geheel aan één factor te wijden dat een kind onderpresteert.

De meeste problemen met onderpresteren hebben te maken met schoolfactoren. Dat is vrij logisch gezien het feit dat er op school gepresteerd moet worden.

Op school is het grootste probleem voor hoogbegaafde kinderen het ontoereikende leeraanbod. Meestal gaan men er vanuit dat alle leerlingen dezelfde stof in hetzelfde tempo doorlopen om zo tot een minimaal resultaat te komen. Een hoogbegaafde denkt echter sneller, waardoor de stof sneller begrepen wordt en er geen behoefte is aan herhaling. De rest van de klas heeft dit normaliter wel nodig. Hierdoor zal een hoogbegaafde leerling zich gaan vervelen in de klas. Als deze verveling te lang aanhoudt, zal de hoogbegaafde leerling steeds minder gaan werken. In eerste instantie is dat vaak

⁶ Butler-Por in Schoolproblemen van Hoogbegaafde kinderen.

⁷ Onderbenutting van capaciteiten in basis- en voortgezet onderwijs, Onderwijsraad, 2007.

⁸ Jan Kuipers, Handboek hoogbegaafdheid, hoofdstuk 11, 2009.

ook niet nodig, want de leerling kent en beheerst de stof toch al. Des te langer deze verveling aanhoudt, des te minder zal het kind gaan doen in de klas. Dit kan resulteren in onderpresteren. Hier zal de didactiek aangepast moeten worden om het onderpresteren tegen te gaan.

Waar hoogbegaafden in het onderwijs vaak tegen aan lopen, is de beperking van hun creativiteit. Doordat hoogbegaafden al verder zijn in hun ontwikkeling hebben ze vaak al eigen manieren bedacht voor het oplossen van bijvoorbeeld een rekensom. Meestal komt dit niet overeen met de manier die de docent graag ziet. Vaak wordt deze manier dan als ‘fout’ bestempeld, hoewel je er dezelfde uitkomst mee bereikt. Hierdoor durft een hoogbegaafd kind niet meer zelf met oplossingen te komen, omdat deze afgekeurd worden door de docent. Door het krampachtig vasthouden aan iets als een lesmethode wordt de creativiteit van de leerlingen nog meer beperkt en wordt onderpresteren zelfs in de hand gewerkt.

Veel hoogbegaafde kinderen bezitten nog niet de juiste metacognitieve vaardigheden, dit zijn vaardigheden die iemand moet beheersen om kennis te verwerven. Zo kunnen zij niet altijd goed plannen of reflecteren en hebben ze moeite met woordjes uit hun hoofd leren. Werk wordt ook wel eens te snel gemaakt en niet nagekeken door de leerling. Het is belangrijk dat de hoogbegaafden hierin gecoacht worden door de docent. Door de kinderen deze metacognitieve vaardigheden bij te brengen, is er minder kans op onderpresteren.

Waarschijnlijk de belangrijkste factor op school is de rol van de docent. Die moet in eerste instantie erkennen dat hoogbegaafde leerlingen een andere aanpak nodig hebben dan de andere leerlingen. De docent moet hier voor open staan en de leerling de ruimte geven om initiatieven te tonen en creatief te denken. Veel docenten zijn bang de controle kwijt te raken en geven daarom niet genoeg vrijheid aan de hoogbegaafde leerlingen. Door deze beperking kan de hoogbegaafde leerling zich niet optimaal ontwikkelen en krijgt men te maken met onderpresteren. De docent moet dus beschikken over voldoende pedagogisch-didactische kwaliteiten om bij te dragen aan het leerproces van een hoogbegaafde.

Hoogbegaafde kinderen, die niet genoeg uitgedaagd worden op school, kunnen negatief gedrag gaan vertonen. Zo kan een leerling zich clownesk gaan gedragen, opstandig gedrag vertonen en op vele manieren negatieve aandacht vragen van klasgenoten en de docent. Dit is een uiting van hun frustraties en verveling. Het kan ook gepaard gaan met hyperactiviteit. Vaak wordt dit verkeerd opgevat en wordt de leerling als zeer lastig gezien door docenten. Het komt zelfs voor dat een hoogbegaafd kind naar speciaal onderwijs wordt gestuurd, wanneer de hoogbegaafdheid niet herkend wordt. Vanuit de leerling is het eerder een roep om aandacht dan bewust storend gedrag.

Een ander veelvoorkomend gevolg van onderpresteren is dat de hoogbegaafde leerling in niveau zakt. Zo zijn er de nodige hoogbegaafde kinderen van het VWO afgezakt naar de HAVO als gevolg van onderpresteren. Op een lager niveau zullen deze kinderen zich nog meer gaan vervelen dan voorheen en zo kom je in een neerwaartse spiraal terecht. Het is erg moeilijk hier weer uit te komen, zeker als het probleem niet gesignaleerd wordt.

Het komt regelmatig voor dat hoogbegaafdheid niet gesignaleerd wordt, waardoor de leerling niet de juiste ondersteuning krijgt en soms nog verder weg zakt. Leerlingen worden wel eens naar de psycholoog gestuurd om onderzocht te worden op ADHD en uiteindelijk blijkt het kind hoogbegaafd te zijn. Zeer creatieve hoogbegaafden zijn net als ADHD'ers erg druk, waardoor snel de verwarring kan ontstaan. Het komt zelfs voor dat een hoogbegaafd kind met ADHD lager scoort op een IQ-test dan de eigenlijke intelligentie. Dit komt doordat het kind snel afgeleid is en vrij langzaam door de test loopt.⁹

Naast de schoolfactoren hebben de thuisfactoren ook invloed op het onderpresteren van hoogbegaafde kinderen. Het kan zijn dat de ouders een te hoog, onrealistisch verwachtingspatroon hebben van hun hoogbegaafde kind. Deze hoge druk kan het kind niet aan en hierdoor kan onderpresteren ontstaan. Wat ook funest kan zijn voor een kind is te veel vrijheid en te weinig sturing vanuit de ouders. Daarentegen is het ook niet goed het kind te veel te beschermen en het op een voetstuk te plaatsen. Natuurlijk geldt dit niet voor elk hoogbegaafd kind, sommigen hebben geen behoefte aan sturing. Ook is de relatie tussen de ouders en het kind erg belangrijk. Wanneer de ouder(s) te weinig liefde en waardering uit(en) naar het kind, kan dit de kans op onderpresteren alleen maar vergoten. Dit komt doordat het hoogbegaafde kind zich niet genoeg gesteund voelt van huis uit.

Ook persoonlijkheidsfactoren kunnen onderpresteren bij hoogbegaafden beïnvloeden. Dit wordt door psycholoog James T. Webb onderverdeeld in endogene en exogene factoren¹⁰. Endogene problematiek ontstaat door de hoogbegaafdheid zelf en is vrij moeilijk te veranderen. Zo kan het zijn dat niet alle vaardigheden even goed ontwikkeld worden. Iemand kan bijvoorbeeld heel goed zijn in rekenen, maar kan niet goed schrijven. Een hoogbegaafd kind zal het schrijven dan zoveel mogelijk ontwijken om tegenslag te voorkomen. Als gevolg hiervan raakt de vaardigheid in schrijven steeds meer achterop en blijft de ontwikkeling op dit vlak stilstaan. Een ander endogeen probleem kan zijn dat de rationele en emotionele ontwikkeling van het kind niet gelijk loopt. Zo kan een hoogbegaafd kind wel nadenken over bijvoorbeeld de dood, maar emotioneel zal het kind nog niet genoeg ontwikkeld zijn om dit te verwerken. Dit zorgt voor verwarring en frustratie bij het kind. Het kan dan zo zijn dat het hoogbegaafde kind besluit niet meer over moeilijke onderwerpen na te denken, terwijl het daar op rationeel gebied eigenlijk wel aan toe is.

⁹ Gifted or ADHD? The possibility of misdiagnosis, Hartnett, Nelson & Rinn, 2004.

¹⁰ De begeleiding van (hoog)begaafde kinderen, Webb, Mechstroth & Tolan, 2000.

Naast de factoren vanuit het kind zelf, bestaan er ook de exogene factoren. Dit zijn factoren van buiten het kind zelf, die kunnen aanzetten tot onderpresteren. Hierbij moet men denken aan het onbegrip vanuit de sociale omgeving; leeftijdsgenoten, familie en de school. Ook het ontoereikende onderwijsaanbod valt onder de exogene factoren van het onderpresteren.

Onderpresteren kan aan een aantal signalen herkend worden. Dit zijn bijzonder genoeg niet enkel negatieve kenmerken, maar er zijn ook een aantal positieve kenmerken van onderpresteren. Deze zullen uiteraard minder snel opvallen dan de negatieve signalen.

De meest opvallende kenmerken zijn de slechte schoolresultaten, die soms ook ver beneden het niveau van de rest van de klas liggen. Hierdoor is er ook wel eens sprake van een leerachterstand. Vooral vakken als rekenen, taal en lezen zijn hier een goede maatstaaf voor.

Ook zal een leerling die onderpresteert vaak het huiswerk en lesmateriaal niet op orde hebben. Daarnaast is een onverschillige en afwijzende houding tegenover school een veelvoorkomend probleem. Een leraar zal weinig respons krijgen op pogingen de leerling zich te laten gedragen volgens de groepsnormen.

Als onderpresteren eenmaal is vastgesteld, kan men hulp aan gaan bieden. Vaak verloopt dit traject erg moeizaam, omdat er meerdere factoren zijn die een rol spelen bij de problematiek. Om tot een goed resultaat te komen, moeten dan ook alle partijen samenwerken. Zowel de ouders, de school als het kind zelf moeten een aandeel leveren in de verbetering van de situatie. Beter is natuurlijk om onderpresteren te voorkomen, door op tijd te signaleren en adequaat te reageren vanuit school en thuis.

Naast het onderpresteren zijn er nog veel meer problemen die zich voor kunnen doen bij hoogbegaafde kinderen. Dit zijn vooral problemen die te maken hebben met het gedrag en de innerlijke gesteldheid van de kinderen, zoals onzekerheid, pestgedrag en faalangst.

Een gebrek aan zelfvertrouwen is iets dat veel voorkomt bij hoogbegaafde kinderen. Dit kan zich uiten in een negatief zelfbeeld en constante ontevredenheid over geleverd werk. Door deze onzekerheid willen deze kinderen nieuwe activiteiten ook wel ontwijken om tegenvallende resultaten of mislukkingen uit de weg te gaan. Dit gevoel resulteert ook in faalangst, waardoor een kind bang wordt voor toetsen en vaak nog slechter gaat presteren.

De onzekerheid van hoogbegaafde kinderen hoeft niet per se te maken te hebben met hun schoolresultaten. Deze kinderen hebben moeite met het feit dat zij 'anders' zijn dan hun klasgenootjes, omdat zij al verder ontwikkeld zijn op cognitief gebied.

Hoogbegaafde kinderen zijn vaak niet heel sterk op sociaal gebied, hierdoor kunnen zij moeite hebben met het vinden van aansluiting bij andere kinderen. Het komt voor dat een hoogbegaafd kind niet zo

veel vriendjes en vriendinnetjes heeft. Hierdoor kan het kind zich erg eenzaam en alleen gaan voelen, waardoor er een groter wordend gevoel van onbegrip kan ontstaan. Kinderen van hun eigen leeftijd zitten op een veel lager denkniveau, waardoor de kinderen elkaar niet goed zullen begrijpen.

Hoogbegaafde kinderen gaan daarom vaker om met kinderen die ouder zijn dan zijzelf. Doordat er weinig omgang plaats vindt met leeftijdsgenoten, zullen hoogbegaafde leerlingen niet graag mee doen aan groepsactiviteiten in de klas. Dit leidt natuurlijk ook weer tot isolatie binnen de klas en zo blijft het cirkeltje rond gaan.

Wanneer een hoogbegaafd kind niet goed in de groep ligt op school, omdat het kind 'anders' is in de ogen van zijn klasgenoten, neemt de kans op pesten toe. Hierdoor zal elk kind minder gemotiveerd raken om naar school te gaan. Dit werkt voor een hoogbegaafd kind precies hetzelfde. Als buitenbeentje van de klas zal een hoogbegaafde zich niet op zijn gemak voelen op school. Soms kan dit voor het hoogbegaafde kind aanleiding zijn zich aan te passen aan de rest van de groep. Het gaat zich dommer voor doen dan het eigenlijk is, gaat expres slechte cijfers halen of geen huiswerk maken. Dit alles in de hoop net zo 'cool' te worden als de klasgenootjes.

Hoofdstuk 3.1: Wat is Leonardo-onderwijs?

Leonardo-onderwijs is een vorm van onderwijs speciaal voor hoogbegaafde kinderen, dit houdt in dat er een uitdagende leeromgeving wordt gecreëerd. De Leonardo stichting heeft als algemeen doel: *“Het realiseren en faciliteren van passend onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen, zodat zij zich in een uitdagende leeromgeving in eigen tempo en op eigen niveau kunnen ontwikkelen. Het belangrijkste doel voor de Leonardo stichting is dan ook, dat hoogbegaafde kinderen zich binnen een uitdagende leeromgeving in een eigen tempo en zonder belemmeringen kunnen ontwikkelen.*

Daarnaast streeft de stichting naar een betere samenwerking en afstemming tussen onderwijs en bedrijfsleven, naar een versterking van het universitaire onderwijsniveau en versteviging van de Nederlandse kenniseconomie.” (website Stichting Leonardo Onderwijs Nederland)

Bij deze onderwijsvorm gaat men uit van de theorie van Mönks, die ik eerder beschreven heb in hoofdstuk 2. Gekozen is voor dit model, omdat dit het duidelijkst is en gemakkelijk hanteerbaar op scholen. Daarnaast is een belangrijk argument dat men uit gaat van de hele persoon en niet alleen de intellectuele capaciteiten van het kind. Er wordt gekeken naar creativiteit en motivatie, volgens de theorie van Mönks. Enkel een hoog IQ hebben is dus niet genoeg om toegelaten te worden tot het Leonardo-onderwijs. Wanneer een kind zich aan wil melden bij een Leonardoschool, moet er eerst een IQ-test gedaan worden bij een psycholoog, aangewezen door de school. De school mag zelf bepalen welke leerlingen wel en niet aangenomen worden.

Er zijn tien kenmerken van het Leonardo-onderwijs, die op elke Leonardoschool aanwezig zijn¹¹:

1. Groeperen van ontwikkelingsgelijken: de hoogbegaafde kinderen worden bij elkaar in een klas geplaatst, maar wel binnen een gewone school.
2. Uitdagend onderwijsaanbod: het reguliere onderwijsaanbod wordt versneld aangeboden, daarnaast is er sprake van verbreding, verdieping en verrijking. Ook worden andere vakken aangeboden zoals Chinees en Science.
3. Versnellen: ja en nee: de leerlingen gaan sneller door de stof heen, maar er worden geen klassen overgeslagen om te voorkomen dat kinderen op te jonge leeftijd al doorstromen naar middelbaar- of universitair onderwijs.
4. Topdown leren: leerlingen krijgen eerst het einddoel in beeld, daarna wordt de stof aangeboden die nodig is om dit doel te bereiken.
5. Nadruk op competenties: naast kennis zijn vooral competenties erg belangrijk, zo moeten leerlingen zelf kennis kunnen verwerven en kunnen functioneren in de samenleving.

¹¹ www.leonardostichting.nl

6. Motivatie: dit is een belangrijk aspect om de opleiding tot een succes te maken, het wordt bereikt door het uitdagende onderwijs en de omgang met ontwikkelingsgelijken.
7. Creativiteit: leerlingen moeten de ruimte krijgen om zelf oplossingen te zoeken en dingen in te brengen in de les.
8. Co-Creation en kennis delen: de ontwikkelde leermiddelen worden gedeeld via netwerken en intranetten voor docenten en leerlingen.
9. Nauwe samenwerking met de maatschappelijke omgeving, met name met het bedrijfsleven: bedrijven en instituten worden gevraagd om gastlessen of workshops te geven, ook zijn bezoeken aan bedrijven erg leerzaam.
10. Brede aandacht voor veelzijdige ontwikkeling: er wordt veel aandacht besteed aan sport, cultuur en kunst aan de hand van projecten en speciale lessen.

In het Leonardo-onderwijs gaat men uit van het conceptuele denken. Deze manier van denken is gericht op het uitwerken van een idee, waarbij creativiteit een grote rol kan spelen, maar ook een probleem op kan leveren. Een kind kan in het hoofd een uitgebreid concept bedenken, maar in de werkelijkheid is dit vrij lastig uit te voeren. Het conceptuele denken correspondeert met de manier van denken van hoogbegaafden, door middel van verbreding, verdieping en verrijking kan goed onderwijs worden gegeven aan deze kinderen. Het is ook van belang dat de samenwerking met klasgenoten, de ontwikkelingsgelijken, wordt gestimuleerd om ook aan de sociale vaardigheden te werken.

In het Leonardo-onderwijs worden geen elementen overgeslagen, maar alle stof wordt wat sneller behandeld en uitgebreid met extra stof. Dit geldt per vak, maar ook voor het hele onderwijs op zich. In het Leonardo-onderwijs is het totale aanbod al veel groter. Er worden naast de standaardvakken meer vakken aangeboden, zoals Chinees en filosofie.

Daarnaast worden er uren gegeven zoals Leren Leren, waarin gewerkt wordt aan de metacognitieve vaardigheden van de leerlingen. Zij leren hier dus hoe ze moeten plannen, reflecteren, huiswerk maken en woordjes leren. De meeste leerlingen zijn niet gewend daadwerkelijk te moeten leren, omdat ze altijd alles al wisten. Nu ze op het Leonardo-onderwijs zitten, zullen ze dit wel moeten doen. Om deze omschakeling goed te laten verlopen, worden de lessen Leren Leren gegeven.

Een ander bijzonder vak dat gegeven wordt op Leonardoscholen is Onderzoeken. Bij dit vak worden de eerste stappen gezet om echt wetenschappelijk onderzoek te doen. Onder begeleiding van de docent gaan de leerlingen daadwerkelijk een onderzoek doen. Dit bereidt hen alvast voor op het onderwijs aan de universiteit.

Naast alle leervakken wordt ook niet-cognitief onderwijs, zoals lessen gymnastiek en drama, geboden op Leonardoscholen. De leerlingen krijgen gewoon gymlessen elke week, daarnaast wordt er ook aandacht besteedt aan beeldende kunsten, muziek en drama.

In een Leonardoklas zitten enkel hoogbegaafde kinderen, dit houdt in dat de kinderen bij ontwikkelingsgelijken zitten. Iedereen is hoogbegaafd en niemand is direct 'anders'. Daarbij komt dat de klassen kleiner zijn dan in het reguliere onderwijs. Er zitten maximaal achttien leerlingen in een Leonardoklas. Dit zorgt voor meer persoonlijke aandacht per kind.

Leonardo-onderwijs kan men dus zien als speciaal onderwijs, echter is het dit niet officieel. Leonardoklassen maken deel uit van andere scholen en hebben dus geen eigen gebouw. Daarnaast is de Leonardo stichting niet erkend door de Rijksoverheid als zijnde speciaal onderwijs. Voor het onderwijs op zich maakt het geen enkel verschil. Waar het label speciaal onderwijs wel goed voor zou zijn, is de financiën. De school krijgt per leerling het standaardbedrag, zoals het voor elke leerling krijgt. Alleen zijn de kosten voor Leonardo-onderwijs veel hoger. Dat komt door de kleinere klassen, het grotere aantal vakken en de laptop die elke leerling in bruikleen krijgt. Ouders betalen hierdoor een vrij hoge ouderbijdrage. Het gevolg hiervan is dat het Leonardo-onderwijs helaas niet voor elk hoogbegaafd kind toegankelijk zal zijn.

Hoofdstuk 3.2: Hoe ziet het vak Frans er uit in het Leonardo-onderwijs?

Ik heb gekeken hoe de lessen Frans op het Aloysius College gegeven worden en daarnaast ben ik op bezoek geweest op het Rijswijks Lyceum. Daar heb ik gesproken met Mevrouw A. Bekkers, die daar de lessen Frans voor het Leonardo-onderwijs verzorgt.

Op het Aloysius College is het schooljaar verdeeld in vier periodes, voor elke periode is er een apart programma samen gesteld. Zo wordt in elke periode aandacht besteed aan één van vier taalvaardigheden; lezen, luisteren, spreken en schrijven. Hier wordt elke week in principe één lesuur aan besteedt. Er wordt onder andere gewerkt met DELF/DALF opdrachten, die vooral gericht zijn op de communicatie in de vreemde taal. Het doel is om na twee jaar Frans gevolgd te hebben, alle leerlingen op niveau A2 te hebben.

Ook wordt er veel gebruik gemaakt van teksten uit de actualiteit. Leerlingen lezen eerst de tekst door en daarna is het de bedoeling dat er een korte samenvatting wordt gemaakt. Meestal zijn er ook wat vragen opgesteld bij de tekst, die moeten de leerlingen als huiswerk maken.

Tijdens het andere lesuur Frans in de week wordt grammatica gegeven. Dit onderdeel van de taal vinden hoogbegaafden erg interessant, omdat er een systeem zit in de taal. Veel leerlingen van het Leonardo-onderwijs vinden het zeer boeiend om dit systeem te ontdekken en de regels op te stellen. Zo komen zij zelf ook met constatering, die je bij andere leerlingen niet tegen zal komen. Na twee jaar hebben de Leonardoleerlingen vrijwel alle Franse grammatica onder de knie.

In één van de lessen van de tweede klas, die ik geobserveerd heb, werd het vragend voornaamwoord 'qui' behandeld. De docent vertelde over de verschillende gebruiksvormen en noemde de termen 'c.o.d.' (complément d'objet direct) en 'c.o.i.' (complément d'objet indirect). De klas leek dit allemaal te begrijpen. Hierna stelde de docent de vraag: "Als je nou hebt "à qui tu parles" wat voor een soort werkwoord is "parles" dan in deze zin?" Meerdere vingers schoten de lucht in en een klein jongetje van twaalf zegt: "Een verbe transitif indirect, meneer." Ook bij de vraag of het werkwoord "parler" een verbe doublement transitif zou kunnen zijn, kwam een volledig antwoord met een voorbeeld uit de mouw van één van de Leonardoleerlingen rollen. Ietwat gegeneerd dacht ik terug aan de moeite die ikzelf had in het eerste jaar van de studie om deze dingen te onthouden.

Daarnaast worden ook regelmatig vakoverstijgende projecten gedaan. Alle talen werken dan tegelijkertijd aan een thema, bijvoorbeeld fabels. Er worden dan Franse fabels gelezen tijdens de Franse les en Engelse fabels tijdens de les Engels. De belangrijkste theorie wordt dan bij alle vakken behandeld en de leerlingen kunnen zo ook verschillende fabels uit verschillende talen met elkaar

vergelijken. In het geval van de fabels is het niet van belang dat de leerlingen de verhaaltjes woord voor woord begrijpen. Het gaat er om dat ze weten wat de moraal is en dat ze enige achtergrondinformatie kennen. Er wordt dus gewerkt aan de vakoverstijgende kennis, maar dan in het Frans. De leerlingen ervaren deze projecten als leuk en interessant.

Wat mij opviel tijdens de lessen Frans, die ik bezocht heb van de tweede klas Leonardo, is dat het niveau vrij hoog ligt. Er wordt bijna alleen Frans gesproken door de docent en dit wordt ook van de leerlingen geëist. Leerlingen kunnen zich aardig uitdrukken in de doeltaal. Er zitten nog wel de nodige fouten in hun zinnen, maar de boodschap komt wel over in de meeste gevallen.

Op het Rijswijks Lyceum gebruikt men in het Leonardo onderwijs de methode: 'D'accord', deze vormt de basis voor het leren van de taal. Zij krijgen hier dus dezelfde stof als ieder ander kind, alleen gaan ze hier wat sneller doorheen. Deze leerlingen krijgen dus meer huiswerk mee per les. Op deze manier leren de leerlingen wel de belangrijke dingen zoals grammatica en bouwen ze een woordenschat op.

Daarnaast doen de Leonardoleerlingen van het Rijswijks Lyceum ook veel andere dingen. Ze oefenen met werkwoorden in allerlei verschillende tijden en vormen. In de tweede klas hebben ze alle belangrijke tijden al geleerd. Dit wil niet zeggen dat er dan geen fouten in gemaakt worden, maar de basis is gelegd.

Ook hier werkt men regelmatig met teksten, zo wordt in de tweede klas een mavo-examen gemaakt. Hier komen al aardige resultaten uit, maar nog niet allemaal voldoende. De leerlingen zitten qua tekstbegrip al op een aardig niveau, alleen is er nog niet altijd genoeg kennis van het Frans.

Wanneer een proefwerk gemaakt wordt, krijgt een leerling twee cijfers. Het ene cijfer is gebaseerd op vaardigheden, zoals lezen en luisteren. Hiermee kan men het inzicht in de taal peilen. Het andere cijfer is voor kennis, dit geeft aan of een leerling het werk geleerd heeft of niet. Er is een groot verschil tussen de leerlingen in de ontwikkeling. Met deze manier van cijferen kan goed ontdekt worden waar de zwakke punten liggen van een leerling.

Wat in het algemeen opviel tijdens mijn bezoek aan het Rijswijks Lyceum is dat er hier meer probleemkinderen zitten dan in de Leonardo klas op het Aloysius College. Kinderen met gedragsproblemen worden hier wel aangenomen. Dit zorgt voor een onrustige sfeer in de klas. Er zitten een aantal ADHD'ers in de klas, die de boventoon lijken te voeren. De lieve, schattige leerlingen vallen in eerste instantie minder op. Ik kan mij zo voorstellen dat het voor deze kinderen niet altijd makkelijk is in de klas.

Hoofdstuk 4.1: Hoe zijn de resultaten van Leonardoleerlingen ten opzichte van hoogbegaafde leerlingen die regulier onderwijs volgen?

Om daadwerkelijk te ontdekken of hoogbegaafde kinderen met Leonardo-onderwijs betere resultaten halen dan met regulier onderwijs, heb ik een taaltoets opgesteld. Deze taaltoets bestaat uit twee onderdelen; leesvaardigheid en schrijfvaardigheid. Ik heb gekozen voor deze twee onderdelen, omdat er naar mijn idee veel uit op te maken valt op het gebied van taalbeheersing. Bij leesvaardigheid worden verschillende strategieën toegepast om de tekst te begrijpen. Elke leerling zal hier een aantal van beheersen, maar theoretisch gezien zou een Leonardoleerling meer leesstrategieën beheersen. Te verwachten valt dus dat de leerlingen die Leonardo-onderwijs volgen, beter zullen presteren op dit onderdeel dan de leerlingen die op het regulier onderwijs zitten. Bij schrijfvaardigheid krijg je veel inzicht in het niveau waarop een leerling zich bevindt. Aspecten waaruit de meeste informatie te halen valt, zijn zinsbouw, grammatica en woordkeus.

Beide onderdelen zijn op DELF A2 scolaire niveau, dit houdt in dat er best fouten gemaakt mogen worden in het schrijven. Het belangrijkste op dit niveau is dat de boodschap overkomt. De vragen bij het leesgedeelte zijn dus ook vrij globaal en de teksten redelijk compact. Aangezien het een toets is voor 'scolaire', gaan de teksten over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van jongeren. Voor de volledige toets, zie bijlagen.

Deze toets is in twee klassen afgenomen op twee verschillende scholen. Natuurlijk een Leonardoklas op het Aloysius College, het gaat om de tweede klas. De andere groep is ook een tweede klas op het College VOS in Vlaardingen. Daar wordt wel gewerkt met tweetaligonderwijs, maar niet met Leonardo-onderwijs. In die groep zijn niet enkel hoogbegaafden aanwezig, maar wel de nodigen.

Wat al direct opviel bij het bekijken van het gemaakte werk, was dat de Leonardoleerlingen veel sneller klaar waren met de toets. Dit hoeft niet per se te wijzen op een beter resultaat, het kan ook komen door gemakzucht. Maar uit dit gegeven lijkt naar voren te komen dat de Leonardoleerlingen minder moeite hebben met het maken van de toets dan de leerlingen uit het reguliere onderwijs.

Bij het daadwerkelijk bekijken van de resultaten, heb ik eerst gekeken naar het leesgedeelte. Hierin stonden niet echt lange teksten, maar moesten de leerlingen meer boodschappen begrijpen. Met de wetenschap dat de Leonardoleerlingen al langere teksten gewend zijn, had ik al een idee over de uitkomst. Logischerwijs zouden de leerlingen die het Leonardo-onderwijs volgen op dit onderdeel veel hogere resultaten moeten halen dan de andere leerlingen.

De leerlingen van het College VOS hadden moeite met de vraagstelling, die geheel in het Frans is. Voor de Leonardoleerlingen van het Aloysius College was dit veel minder een probleem. Zij zijn aan het communiceren in het Frans al redelijk gewend geraakt, doordat de lessen zelf ook in het Frans gegeven worden. Zij hebben ook al wat meer geoefend met het lezen van korte teksten en het beantwoorden van vragen daarbij. Op dit gebied hebben de Leonardoleerlingen dus een duidelijke voorgrond ten opzichte van de hoogbegaafde kinderen in het reguliere onderwijs.

Het maximaal te behalen aantal punten in het leesgedeelte bedraagt vijftientig. Het zijn bijna allemaal multiple-choice vragen, maar dan wel in het Frans. De resultaten in de Leonardoklas liggen wel degelijk hoger dan die in de andere klas. De Leonardo's scoren gemiddeld achttien punten, het laagste puntenaantal was twaalf en het hoogste vijftientig. De hoogbegaafde leerlingen van het College VOS hadden toch wat minder goed gescoord. Het gemiddeld aantal punten ligt daar op dertien. Het varieert van negen tot zestien punten.

In het schrijfdeel van de toets viel op dat de Leonardoleerlingen over het algemeen langere zinnen kunnen produceren dan de leerlingen in het reguliere onderwijs. Ook gebruiken zij ingewikkeldere constructies, bijvoorbeeld de *passé composé*. Veel Leonardoleerlingen zijn in staat om zinnen in de *passé composé* te schrijven, terwijl de andere groep voornamelijk in de *présent* schreef. Boven de opdracht stond dat de brief zo'n 60 tot 80 woorden moest bevatten. Op een enkele na waren de brieven van de Leonardoleerlingen langer dan het aangegeven aantal woorden. Dit is op een DELF examen niet toegestaan, maar het geeft wel aan dat deze leerlingen tot meer in staat zijn dan van ze gevraagd wordt.

Het is zeker niet zo dat de Leonardoleerlingen foutloos Frans hebben opgeschreven, ook zij maken wat fouten in de vocabulaire en grammatica. Het aantal fouten dat zij maken is echter aanzienlijk lager dan bij de hoogbegaafden uit het reguliere onderwijs.

Uit deze toets is goed op te maken dat er toch een niveauverschil is tussen de Leonardoleerlingen en de hoogbegaafden in het gewone onderwijs. Dit is het gevolg van het leeraanbod, dat in het reguliere onderwijs toch niet genoeg aangepast is aan hoogbegaafde kinderen. Zij halen niet het onderste uit de kan, terwijl de leerlingen op het Leonardo-onderwijs hier meer de kans toe krijgen.

Hoofdstuk 4.2: Wat zijn de belangrijke verschillen voor de hoogbegaafde leerlingen tussen het Leonardo-onderwijs en het regulier onderwijs?

Naast de resultaten zijn er nog meer dingen erg belangrijk voor hoogbegaafden in het middelbaar onderwijs. Denk hierbij aan onderwijsaanbod, maar ook aan het gevoel dat een leerling heeft op school. Om hier wat informatie over in te winnen, heb ik twee enquêtes opgesteld. Een enquête voor de hoogbegaafde kinderen in het reguliere onderwijs en een voor hun ouders. Ouders kijken soms net iets anders tegen de dingen aan dan het kind zelf. Daarnaast was ik zeer benieuwd naar de visie van de ouders op het onderwijs. Beide enquêtes zijn terug te vinden in de bijlagen. De meest interessante uitkomsten heb ik verwerkt in een aantal cirkeldiagrammen, ook die zijn terug te vinden in de bijlagen. Er moesten natuurlijk ook leerlingen en ouders zijn om die enquête in te vullen. Een aantal leerlingen van het College VOS heeft de enquête ingevuld na het maken van de Taaltoets. Daarnaast heb ik via Twitter een oproep gedaan, waarop ik de nodige reacties kreeg van ouders met hoogbegaafde kinderen. Ook bezocht ik een forum voor hoogbegaafde jongeren. Hier heb ik gevraagd of er scholieren waren die mij wilden helpen door de enquête in te vullen. Dit was ook redelijk succesvol te noemen. Er kwamen de nodige mailtjes van mensen die mij wilden helpen. Ook ontving ik berichten van mensen die geïnteresseerd zijn in mijn onderzoek, maar zelf niet hoogbegaafd zijn.

Om de vergelijking te kunnen maken met het Leonardo-onderwijs heb ik de leerlingen uit 2L geïnterviewd over school. De vragenlijst is terug te vinden in de bijlagen.

Als extra informatie heb ik geluisterd naar een interview van Radio 1 met Dorien Kok, hoogbegaafde en moeder van drie hoogbegaafde kinderen. Ze vertelt over haar ervaringen met haar kinderen in het onderwijs. Haar twee oudste kinderen zitten op het reguliere onderwijs en de jongste zit op een Leonardoschool. Dit was een zeer interessant interview om te beluisteren. Dit interview heb ik gebruikt ter ondersteuning van mijn onderzoeksresultaten. Zij vertelde precies hetgeen uit mijn onderzoek ook al naar voren kwam. Haar jongste kind, dat op een Leonardoschool zit, heeft het op school veel meer naar zijn zin en presteert beter dan de twee ouderen kinderen.

Wat uit de enquêtes erg duidelijk naar voren kwam, is dat er een gebrek is aan goed onderwijsaanbod voor de hoogbegaafden in het reguliere onderwijs. Bijna geen enkele leerling gaf aan extra werk te krijgen op school. Wanneer dit wel het geval was, ging het meestal om meer werk van hetzelfde. Door het weinig aangepaste programma vervelen veel hoogbegaafden zich op school. De lesstof is te simpel en gaat te traag voor de hoogbegaafden.

De hoogbegaafde leerlingen in het reguliere onderwijs die de vragenlijst hebben ingevuld geven allemaal aan zich wel eens onbegrepen te voelen op school. Een klein deel van de leerlingen voelt zich niet geheel prettig op school. Een ruime meerderheid van de hoogbegaafden geeft aan wel eens gepest

te worden. Ze krijgen bijna allemaal geen extra werk op school, maar toch geeft een groot deel aan zich niet te vervelen op school.

De ouders die de vragenlijst hebben ingevuld geven allemaal aan dat hun kind niet de mogelijkheid krijgt om zich optimaal te ontwikkelen op school. Het kind heeft niet de gelegenheid het hoogst haalbare te bereiken in het reguliere onderwijs. Ook denken alle ouders dat hun kind onderpresteert. Deze antwoorden maken erg goed duidelijk dat het reguliere onderwijs niet passend genoeg is voor hoogbegaafde kinderen.

De interviews met de Leonardoleerlingen waren erg verhelderend. Er zijn in die klas maar twee leerlingen die een jaar Leonardo-onderwijs hebben gevolgd op de basisschool. Zij konden dus allemaal goed het verschil beschrijven tussen het reguliere onderwijs en het Leonardo-onderwijs. Elke leerling gaf aan het naar zijn zin te hebben op het Aloysius College. In de klas heerst een goede sfeer, er wordt niet gepest en de kinderen gaan goed met elkaar om. Een aantal leerlingen gaf aan nu eindelijk ook vrienden te hebben, terwijl ze voorheen altijd het buitenbeentje van de klas waren.

Alle leerlingen vertelden ook dat ze zich op de basisschool altijd erg verveelden, de lesstof was te gemakkelijk en er werd veel herhaald. Het woord 'saai' is meerdere malen gevallen in de gesprekken die ik met de leerlingen voerde. Bij sommige leerlingen resulteerde de verveling ook in onderpresteren. Op het Leonardo-onderwijs vervelen de leerlingen zich zeker niet. De leerlingen gaven aan dat het onderwijs veel uitdagender is dan ze gewend waren. Ongeveer de helft van de klas vindt dat ze zelfs te veel werk voor hun kiezen krijgen. Er wordt veel geklaagd over de grote hoeveelheid huiswerk die opgegeven wordt. Desalniettemin verkiezen ze dit wel boven de verveling van het reguliere onderwijs.

Conclusie

Hoogbegaafde kinderen zijn anders dan normaal begaafde kinderen, daar valt niet over te twisten. Ze hebben een heel andere manier van denken en hebben dingen vlotter door. Een leerling die vooruit loopt op zijn leeftijdsgenoten kan best extra leerstof aan. Tijdens het uitvoeren van mijn onderzoek heb ik echter ontdekt dat de meeste hoogbegaafde kinderen helemaal geen extra leerstof aangeboden krijgen op school. Onderwijs is bedoeld om het kind eruit te laten halen wat erin zit. Voor hoogbegaafden in het reguliere onderwijs geldt dit niet. Zij bereiken niet alles wat ze, gezien hun capaciteiten, zouden moeten kunnen. Op het Leonardo-onderwijs wordt de lesstof aangepast aan het niveau en de manier van denken van de hoogbegaafde leerlingen. Ook ligt het werktempo een stuk hoger, zodat de leerlingen hier de mogelijkheid hebben zich te bewijzen. De leerlingen van de Leonardoklas gaven ook aan dat ze de lesstof die ze nu krijgen in de meeste gevallen wel uitdagender vinden, zeker in vergelijking met de basisschool.

Uit de taaltoetsen, die ik afgenomen heb in een Leonardoklas en bij hoogbegaafden in het reguliere onderwijs, blijkt dat er ook daadwerkelijk hogere resultaten behaald worden met het Leonardo-onderwijs.

Daarnaast voelen de hoogbegaafde leerlingen zich veel prettiger in een klas met kinderen die net zo zijn als zij. Ze voelen zich niet meer onbegrepen, zoals in het reguliere onderwijs vaak het geval is. De sfeer in de Leonardoklassen is goed, niemand is 'raar' of 'anders'. Hoogbegaafden die niet op een Leonardoschool zitten voelen zich niet altijd prettig op school. Ook zijn zij vaak een buitenbeentje en worden zij wel eens gepest. De Leonardoleerlingen wisten mij te vertellen dat er in de klas helemaal niet gepest wordt en niemand valt buiten de groep. Sommige leerlingen hebben nu, in tegenstelling tot voorheen, ook vrienden. Dat is zeker voor kinderen in deze leeftijd erg belangrijk.

Leonardo-onderwijs heeft in principe voor hoogbegaafden dus veel voordelen boven het reguliere onderwijs.

Na dit onderzoek gedaan te hebben, zou ik aan alle ouders van hoogbegaafde kinderen aanbevelen om hun kind naar een Leonardoschool te sturen. Zij zullen hier beter uit de verf komen en krijgen de kans zich optimaal te ontwikkelen op elk gebied. Er is op deze scholen voldoende begeleiding voor de leerlingen. Natuurlijk heb ik slechts twee scholen gezien, maar elke Leonardoschool heeft bepaalde richtlijnen om zich aan te houden. In grote lijnen zal het onderwijs dus zeker overeenkomen. Ook zou ik scholen aan willen raden zich te verdiepen in Leonardo-onderwijs, zodat er steeds meer scholen komen waar hoogbegaafden onderwijs op maat kunnen krijgen. Op die manier kunnen we deze kinderen zich optimaal laten ontwikkelen.

Vervolgonderzoek

Voor een eventueel vervolgonderzoek zou het interessant zijn te onderzoeken of het Leonardo-onderwijs als speciaal onderwijs bestempeld zou kunnen en moeten worden. Wanneer dit zou gebeuren, houdt het in dat een school een hoger bedrag krijgt voor deze leerlingen. Dat zou het voor scholen interessanter maken om te starten met deze vorm van onderwijs. Het verzorgen van Leonardo-onderwijs kost meer geld dan regulier onderwijs. Dit heeft te maken met hogere personeelskosten, omdat er meerdere vakken worden gegeven. Daarnaast is het leerlingaantal per klas ook lager dan in andere klassen. Ook het gebruik van laptops is een grote kostenpost in het Leonardo-onderwijs. Niet elke school heeft de financiële middelen om dit te kunnen faciliteren.

Het Leonardo-onderwijs zou met het predicaat 'speciaal onderwijs' ook voor alle hoogbegaafde kinderen toegankelijk worden. Nu wordt er van ouders een hoge bijdrage gevraagd voor het onderwijs. Helaas zal niet elke ouder van een hoogbegaafd kind dit kunnen betalen, dus zullen er nog altijd kinderen blijven die zich niet optimaal kunnen ontwikkelen.

Literatuurlijst

- *Handboek hoogbegaafdheid*, E. van Gerven, Assen, uitgeverij Van Gorcum, 2009.
- *Hoogbegaafde kinderen*, J. van Zanten, Amsterdam, uitgeverij Boom, 1999.
- *Beleidsplan Leonardo-onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen*, O. Heetman, Den Haag, Aloysius College, november 2009.
- *Schoolproblemen van hoogbegaafde kinderen*, dr. T. Mooij, Muiderberg, uitgever Dick Coutinho, 1991.
- *Hoogbegaafd, nou én?*, W. Lammers van Toorenborg, Amsterdam, Samsara uitgeverij, 2005.

Internetsites:

- http://www.intelligentietesten.com/Wisc%20III%20uitgebreide_informatie_wisc_iii.htm (bezocht op 11-10-2010)
- www.leonardostichting.nl (bezocht op 18-9-2010 en 3-10-2010)
- www.lich.nl (bezocht op 3-10-2010)
- www.pharosnl.nl (bezocht op 25-10-2010)
- <http://www.aloysiuscollege.nl/leonardo.html> (bezocht op 04-04-2011)

Overige media:

- http://www.radio1.nl/podcasts/94-radio-1-podcast/feed_items/443693 (interview met Dorien Kok, hoogbegaafd en moeder van drie hoogbegaafde kinderen, over Leonardo-onderwijs)

1. Heb je Leonardo-onderwijs gevolgd voordat je op het Aloysius College kwam?
 - a. Ja (11,8%)
 - b. Nee (88,2%)

2. Heb je al iets met het vak Frans gedaan voordat je op het Aloysius College kwam?
 - a. Ja (23,5%)
 - b. Nee (76,5%)
 Zo ja, wat dan?

3. Vind je Frans een leuk vak?
 - a. Ja (70,6%)
 - b. Nee (29,4%)

4. Vind je Frans een moeilijk vak?
 - a. Ja (88,2%)
 - b. Nee (11,8%)

5. Welk onderdeel van het vak Frans vind je het leukst?
 - a. Grammatica (10,5%)
 - b. Leesvaardigheid (26,3%)
 - c. Luistervaardigheid (21%)
 - d. Spreekvaardigheid (42,2%)
 - e. Schrijfvaardigheid (0%)

6. Welk onderdeel van het vak Frans vind je het moeilijkst?
 - a. Grammatica (43,5%)
 - b. Leesvaardigheid (8,7%)
 - c. Luistervaardigheid (17,4%)
 - d. Spreekvaardigheid (17,4%)
 - e. Schrijfvaardigheid (13%)

7. Wat doe je thuis met het vak Frans?

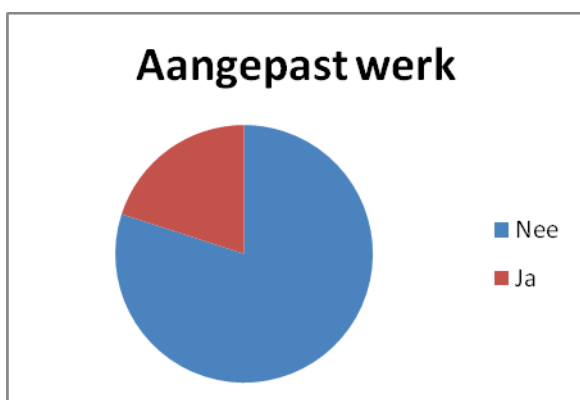
8. Denk je dat je Frans gaat kiezen in de vierde klas?
 - a. Ja (25%)
 - b. Nee (37,5%)
 - c. Weet ik nog niet (37,5%)

9. Wat voor een cijfer heb je voor het vak Frans op je rapport?
Gemiddelde: 5.8, laagste cijfer: 3, hoogste cijfer 8.6.

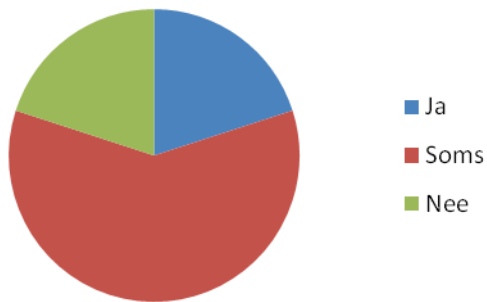
10. Als je één ding zou mogen veranderen aan de lessen Frans, wat zou dat dan zijn?

Vragenlijst hoogbegaafde leerlingen in regulier onderwijs

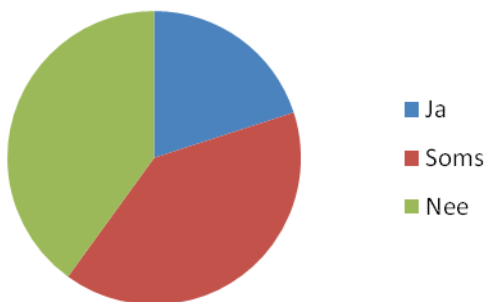
1. Hoe oud ben je?
.....
2. Wat is je geslacht?
M / V
3. Hoe hoog is je IQ?
.....
4. Op welke leeftijd werd duidelijk dat je hoogbegaafd was?
.....
5. In welke klas zit je nu?
.....
6. Krijg je op school extra of aangepast werk te doen?
Ja – Soms – Nee
Zo ja, kun je aangeven wat voor werk dit is?
.....
7. Voel je je wel eens onbegrepen op school?
Ja – Soms – Nee
8. Word je wel eens gepest op school?
Ja – Soms – Nee
9. Verveel je je op school?
Ja – Soms – Nee
10. Hoe voel je je op school?
Onprettig – soms onprettig – redelijk prettig – prettig
11. Hoe zijn de resultaten die je op school haalt?
Onvoldoende – voldoende – ruim voldoende – goed
12. Wat doe je in je vrije tijd het meest?
.....

Onbegrepen op school

Verveling op school

Vragenlijst ouders van hoogbegaafden in het reguliere onderwijs

1. Hoe kwam u er achter dat uw kind hoogbegaafd is?
.....
2. Heeft u bij het kiezen van een middelbare school gekeken naar de extra mogelijkheden voor uw hoogbegaafde kind?
Ja – Een beetje – Nee
3. Krijgt uw kind extra of aangepast werk op school?

Ja – Nee – Soms

4. Heeft u het idee dat er op school genoeg mogelijkheden geboden worden voor om uw kind zich optimaal te laten ontwikkelen?

Ja – Een beetje, maar het zou beter kunnen – Nee

5. Lijkt uw kind wel eens ongelukkig te zijn op school?

Ja, vaak – Ja, soms – Nee, nooit

6. Heeft uw kind vriendjes en vriendinnetjes op school?

Ja – Een paar – Nee

7. Heeft u wel eens nagedacht over Leonardo-onderwijs voor uw kind?

Ja – Nee – Ken ik niet

8. Hoe vindt u de resultaten van uw kind?

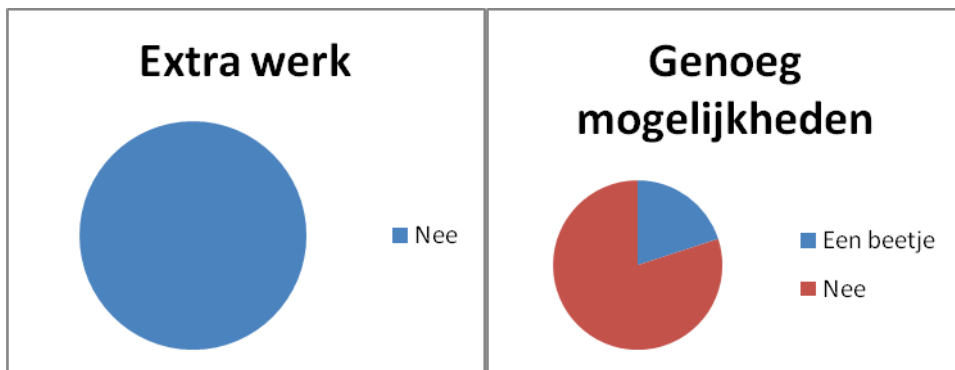
Prima – Goed – Voldoende – Matig – Onvoldoende

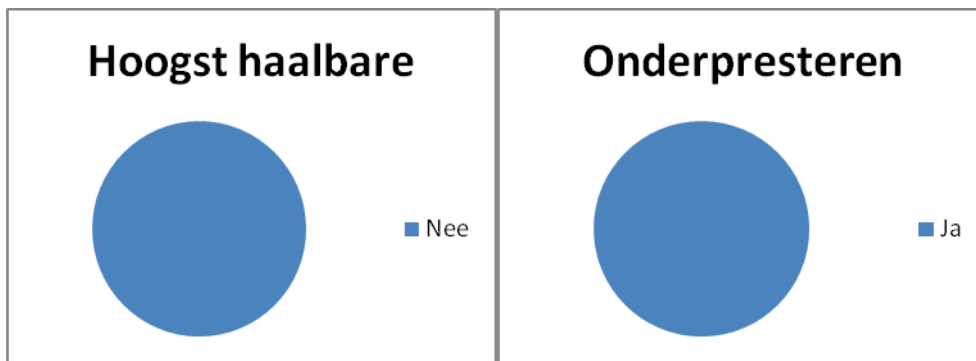
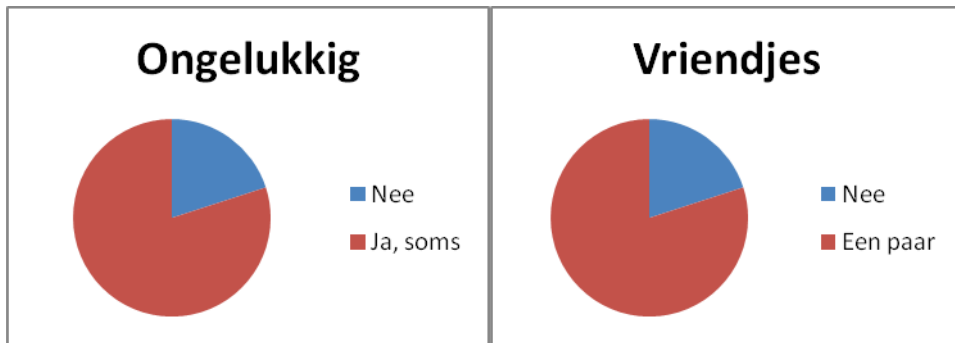
9. Wordt het hoogst haalbare uit uw kind gehaald op school?

Ja – Nee

10. Denkt u dat uw kind last heeft van onderpresteren? (lager presteren dan zou kunnen)

Ja – Nee

Vragen interview Leonardoleerlingen

1. Hoe vind je het op school?
2. Hoe is de sfeer in de klas?
3. Heb je vrienden op school?
4. Hoe kijkt de rest van de school tegen jullie aan?
5. Hoe zijn je cijfers nu?
6. Hoe was de sfeer op de basisschool?
7. Voelde je daar wel eens onbegrepen?
8. Verveelde jij je wel eens op de basisschool?

9. Wanneer en hoe ontdekte je dat je hoogbegaafd was?
10. Wat doe je in je vrije tijd?
11. Wat zou je later willen worden?